ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

INKLULIZIV TA'LIM VA PEDAGOGIK MAHORAT

O'rolova Iroda Qudrat qizi
Po‘latova Kamola Eshqurbon qizi
Termiz davlat pedagogika instituti talabasi
O’ralovairoda@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta’limning mazmuni, tamoyillari va zamonaviy ta’lim tizimidagi ahamiyati yoritiladi. Maxsus ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta’lim muassasalariga to‘laqonli jalb etish jarayonida pedagogning kasbiy mahorati, psixologik tayyorgarligi va individual yondashuvning o‘rni tahlil etiladi.
Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, maxsus ehtiyojga ega bolalar, pedagogik mahorat, individual yondashuv, differensial ta’lim, ta’lim texnologiyalari, moslashtirilgan metodlar, kompetensiya, tolerantlik, psixologik tayyorgarlik, qo‘llab-quvvatlovchi muhit, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, inklyuziv muhit, hamkorlik, ta’lim sifati.

Inklyuziv ta'lim — barcha o'quvchilarga, ularning individual xususiyatlari, qobiliyatlari yoki sog'lig'i cheklanganligidan qat'i nazar, sifatli umumiy o'rta ta'lim olishda teng huquqlilikni ta'minlaydigan davlat siyosati va ta'lim konsepsiyasidir. Inklyuziv ta’lim — bu barcha bolalarning, jumladan, jismoniy, aqliy, psixologik yoki sensor nuqsonlari mavjud bo‘lgan bolalarning ham ta’lim olish huquqini teng ta’minlaydigan pedagogik yondashuvdir. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — alohida ta'lim ehtiyojlari (ATE) bo'lgan bolalar uchun to'siqsiz, moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish, ularning jamiyatga samarali moslashuvi va to'laqonli uyg'unlashuviga xizmat qilishdan iborat. Inklyuziv ta’limning mohiyati Inklyuziv ta’limda farzandlar imkoniyatiga qarab ajratilmaydi. Aksincha, o‘ziga xos ehtiyojga ega bo‘lgan bolaga sharoit yaratiladi, qo‘shimcha pedagogik yordam beriladi, lekin u umumiy guruh bilan birga o‘qitiladi. Bu jarayon bolaning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiylashuvi va shaxs sifatida rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Inklyuziv ta’lim markazida bola, uning qobiliyati, qiziqishi, ehtiyoji turadi. Maktab yoki MTT (maktabgacha ta’lim tashkiloti) bolaning rivojlanishiga moslashadi, aksincha emas.Uning asosiy vazifalari barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish, kamsitishning oldini olish va ATE bo'lgan bolalarning aqliy va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirishdir. Inklyuziv sinflarda o'qituvchining pedagogik mahorati juda muhimdir. O'qituvchi har bir o'quvchiga individual yondashuvni topa olishi, empatiya ko'rsata bilishi va ta'lim jarayonini samarali tashkil eta olishi lozim.Inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillariTeng imkoniyatlar – barcha bolalar ta’limdan foydalanish huquqiga ega.Diskriminatsiyasiz ta’lim – bola nogironligi yoki rivojlanishida cheklov bo‘lgan taqdirda ham ajratilmaydi.Moslashtirilgan ta’lim – o‘quv dasturi, topshiriqlar, faoliyatlar bolaning imkoniyatiga qarab moslashtiriladi.Individual yondashuv – har bir bola uchun individual rivojlantirish dasturi tuzilishi mumkin.Hamkorlik – ota-ona, pedagog, defektolog, logoped, psixolog va boshqa mutaxassislar birgalikda ishlaydi.Ijtimoiy integratsiya – bolaning jamoadagi o‘rni mustahkamlanadi. Qo‘llab-quvvatlovchi muhit – jismoniy, psixologik va pedagogik yordam taqdim etiladi.Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadlari: Maxsus ehtiyojli bolalarni jamiyatga moslashtirish.Ularda o‘ziga nisbatan ishonchni shakllantirish.
Ta’limga teng kirish imkoniyatlarini yaratish.Bolaning qobiliyatlariga mos rivojlanish sharoitini ta’minlash.Diskriminatsiyasiz ta’limni yo‘lga qo‘yish.Jamiyatda mehr-shafqat, empatiya va

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

bag‘rikenglikni rivojlantirish. O‘zbekiston so‘nggi yillarda inklyuziv ta’limga alohida e’tibor qaratmoqda. “Nogironligi bo‘lgan shaxslar huquqlari to‘g‘risida”gi qonun va Prezident qarorlari asosida:

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida

Maxsus maktab-internatlarda

inklyuziv ta’limni bosqichma-bosqich kengaytirish ishlari amalga oshirilmoqda. Ko‘plab MTT va maktablarda resurs markazlari, reabilitatsiya xonalari, logopedik xizmatlar tashkil etilmoqda.Inklyuziv ta’lim jarayonida pedagogning mahorati juda muhim o‘rin tutadi. Chunki umumiy guruh yoki sinfda turli rivojlanish darajasi, qobiliyati, ehtiyojlari bo‘lgan bolalar birgalikda ta’lim oladi. Pedagogning bilimdonligi, sezgirligi, yondashuvi, metodik tayyorgarligi bu jarayonning samaradorligini belgilaydi. Shuning uchun inklyuziv ta’limda “pedagogik mahorat” faqat o‘qitish bilan bog‘liq ko‘nikma emas, balki bolani tushunish, uning ehtiyojiga moslashish, ijobiy muhit yaratish, qo‘llab-quvvatlash kabi murakkab kompleks faoliyatdir.Inklyuziv ta’limda pedagogik mahorat — bu turli ehtiyojli bolalarni bir guruhda samarali o‘qita olish, ularning rivojlanishini to‘g‘ri baholash, moslashtirilgan metodlar tanlash va individual yondashuvni tashkil qila olish qobiliyatidir.Bunda o‘qituvchi universal pedagog sifatida nafaqat predmet bo‘yicha bilimga, balki psixologik, kommunikativ, korreksion bilimlarga ham ega bo‘lishi kerak.Inklyuziv ta'limda pedagogik mahorat

Inklyuziv sinflarda o'qituvchining pedagogik mahorati juda muhimdir. O'qituvchi har bir o'quvchiga individual yondashuvni topa olishi, empatiya ko'rsata bilishi va ta'lim jarayonini samarali tashkil eta olishi lozim.

Pedagogning inklyuziv ta'limdagi asosiy yo'nalishlari va mahoratlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Individual o'quv dasturlarini ishlab chiqish.

Maxsus metod va vositalarni qo'llash.

Korreksion pedagogik yordam olishda ko'maklashish.

Qiyin vaziyatlarda o'zini o'zi boshqarish va qat'iyatlilik.

Bag'rikenglik muhitini shakllantirish.

Doimiy kasbiy malaka oshirish. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha tegishli normativ-huquqiy hujjatlar mavjud. UNICEF O'zbekiston saytida ham qo'shimcha ma'lumot olish mumkin. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar uchun, ularning individual xususiyatlari va ehtiyojlaridan qat'i nazar, teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan. Pedagogik mahorat esa ushbu muhitda har bir bolaning salohiyatini to'laqonli rivojlantirish uchun zarur bo'lgan o'qituvchining kasbiy kompetensiyalari, ko'nikmalari va shaxsiy fazilatlarini o'z ichiga oladi.

Inklyuziv ta'limning mohiyati va tamoyillariInklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har qanday kamsitishni istisno qiladigan, barcha bolalarga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydigan yagona, moslashtirilgan ijtimoiy va ta'lim muhitini yaratishdir. Asosiy tamoyillari:

Teng imkoniyatlar: Barcha bolalarning, ularning jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy nuqsonlaridan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash.Moslashuvchanlik: Ta'lim jarayonini va muhitni o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish, shu jumladan maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqish. Jamiyatga moslashuv: Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning sog'lom tengdoshlari bilan birga ta'lim olishi va jamiyatga samarali integratsiyalashuvini rag'batlantirish.Bag'rikenglikni

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

shakllantirish: Ta'lim jarayoni ishtirokchilari (o'quvchilar, ota-onalar, pedagoglar) o'rtasida o'zaro hurmat va bag'rikenglik munosabatini shakllantirish.

Pedagogik mahoratning inklyuziv ta'limdagi ahamiyati

Inklyuziv muhitda pedagogning mahorati hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki u har xil ehtiyojli bolalar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlarini talab qiladi.

Differensial yondashuv: O'qituvchi har bir o'quvchining qobiliyatini inobatga olgan holda o'quv materialini tabaqalashtirishi va individual o'quv dasturlarini (IOD) qo'llashi kerak.Psixologik tayyorgarlik va kompetensiya: Pedagog maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasini tushunishi, ular bilan ishlashda sabr-toqatli bo'lishi va ijobiy psixologik muhit yaratishi lozim.Korreksion-pedagogik yordam: Maxsus pedagoglar bilan hamkorlikda korreksion mashg'ulotlarni tashkil etish va o'quvchilarga har tomonlama yordam ko'rsatish.Interaktiv texnologiyalardan foydalanish: Ta'lim jarayonida interaktiv usullar va texnologiyalarni qo'llash orqali barcha o'quvchilarning faolligini oshirish.O'zini o'zi boshqarish: Qiyin vaziyatlarni hal qilish qobiliyati, qat'iyatlilik va o'zini tuta bilish kabi shaxsiy xususiyatlar pedagogga pedagogik muammolarni muvaffaqiyatli hal qilishga yordam beradi. O'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ularning inklyuziv ta'limdagi kompetensiyalarini rivojlantirish ushbu tizimning samaradorligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Bugungi globallashuv va ijtimoiy taraqqiyot sharoitida ta’lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan asosiy vazifalardan biri — barcha ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni yaratishdir. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta’lim zamonaviy ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Inklyuziv ta’lim deganda jismoniy, aqliy, psixologik yoki ijtimoiy jihatdan alohida ehtiyojga ega bo‘lgan bolalar va yoshlarni umumiy ta’lim muhitiga jalb etish, ularning ta’lim olish huquqini to‘liq ta’minlash tushuniladi.

Inklyuziv ta’limning asosiy mohiyati — farqlilikni muammo emas, balki ta’lim jarayonini boyituvchi omil sifatida qabul qilishdir. Bu yondashuv ta’lim oluvchilarda bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat, ijtimoiy moslashuv va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, inklyuziv muhitda ta’lim jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning kasbiy mahorati bilan bevosita bog‘liqdir.

Pedagogik mahorat — bu o‘qituvchining nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, metodik tayyorgarligi, pedagogik texnika va kommunikativ qobiliyatlarining uyg‘unligidir. Inklyuziv ta’lim sharoitida pedagogik mahorat yanada murakkab va ko‘p qirrali tus oladi. Chunki o‘qituvchi har bir ta’lim oluvchining individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishi talab etiladi.

Zamonaviy inklyuziv ta’lim pedagogdan differensial va individual yondashuvni qo‘llashni, moslashtirilgan o‘quv dasturlari va ta’lim metodlaridan foydalanishni, shuningdek, maxsus pedagogika va psixologiya asoslarini bilishni taqozo etadi. Bu jarayonda pedagogning empatiya qobiliyati, sabr-toqati, tolerantligi va ijtimoiy mas’uliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki qo‘llab-quvvatlovchi, yo‘naltiruvchi va motivator sifatida faoliyat yuritadi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va masofaviy ta’lim imkoniyatlarining kengayishi inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ammo bu imkoniyatlardan oqilona foydalanish ham yuqori pedagogik mahoratni talab etadi. O‘qituvchi raqamli vositalarni ta’lim

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

oluvchilarning ehtiyojlariga moslashtira olishi, interaktiv va moslashuvchan ta’lim muhitini yarata bilishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’limning muvaffaqiyati bevosita pedagogik mahorat darajasiga bog‘liq. Bugungi kunda pedagogning kasbiy tayyorgarligi, insonparvarlik qadriyatlariga sodiqligi va innovatsion yondashuvlarni egallashi inklyuziv ta’limning samarali tashkil etilishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bois pedagogik mahoratni uzluksiz rivojlantirish inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi muhim shartlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1.Yeldasheva G., Karimova G. "Pedagogning kasbiy kompetentligi va mahorati" o'quv-uslubiy majmua, 2020.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari, ta'lim-tarbiya sohasini rivojlantirishga oid (masalan, 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-sonli Farmon).

3. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2021). Inklyuziv ta’lim bo‘yicha metodik qo‘llanma. Toshkent.

4. Shirinova, N., & Rakhimova, D. (2022). Inklyuziv ta’lim jarayonida pedagogik mahoratning o‘rni. Pedagogika va Psixologiya jurnali, 3(2), 45–52.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun imkoniyatlar yaratish” haqidagi farmonlari va qarorlari (turli yillar).